

Rzeszów, 10 lipca 2019 r.

prof. nadzw. dr hab. Sabina Grabowska

Uniwersytet Rzeszowski

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pani mgr Iwony Florek

„Prawa człowieka w turystyce” Olsztyn 2019, ss. 297

przygotowanej pod kierunkiem promotora dr hab. Magdaleny Sitek

na Wydziale Prawa i Administracji

Uniwersytetu Warmińsko – Mazurskiego w Olsztynie

Turystyka jest obecnie nie tylko jednym z najprężniej rozwijających się sektorów gospodarki, ale - z uwagi na stale rosnącą dostępność - popularnym rodzajem aktywności milionów osób na całym świecie. Skala tego zjawiska i jego specyfika sprawiają jednak, że turystyka jest polem działania licznych podmiotów nadużywających swojej pozycji i czerpiących dodatkowe zyski z nieuczciwej działalności. Sprzyja temu nie tylko brak świadomości swoich praw wśród osób korzystających z usług turystycznych, ale też wśród ludności zamieszkującej obszary atrakcyjne turystycznie. Odrębną kwestią jest, że podjęcie niezbędnych działań przez turystę jest nierzadko utrudnione poprzez barierę językową, kulturową, brak znajomości miejscowego prawa, a nawet nieznaną reguł prawnych normujących funkcjonowanie podmiotów branży turystycznej w kraju zamieszkania. Wszystko to sprawia, że prawa tych właśnie konsumentów są naruszane stosunkowo często.

Atutem rozprawy jest to, że jej Autorka nie postrzega opisywanego problemu w sposób uproszczony, tj. ograniczając swoje zainteresowania jedynie do usługodawców i usługobiorców, ale stara się odpowiedzieć na pytanie: jakie są skutki rozwoju sektora turystycznego dla miejscowej ludności? Ta wieloaspektowość w sposób znaczący wpływa na ocenę przedstawionej dysertacji. Uważam, że tematyka przedstawionej mi do recenzji rozprawy doktorskiej została dobrana właściwie. Dynamiczny rozwój tego sektora gospodarki musi zostać skorelowany ze wzrostem świadomości prawnej wśród usługodawców, jak też usługobiorców. Ustalenie jaki jest zakres praw człowieka w turystyce oraz propagowanie wiedzy z tego zakresu wydają się kluczowe dla dalszego rozwoju tej branży. Z satysfakcją należy zatem odnotować ulokowanie przez Doktorantkę swoich zainteresowań naukowych w tym właśnie obszarze prawa.

Pani mgr Iwona Florek przygotowując rozprawę doktorską wykorzystowała bogaty wachlarz metod badawczych, aby kompleksowo przedstawić zagadnienia związane z prawami człowieka w turystyce w kontekście praw ludności lokalnej, pracowników obsługi ruchu turystycznego, a także turystów. Doktorantka posłużyła się następującymi metodami badawczymi:

- prawno-dogmatyczną w celu analizy przepisów prawnych, ich terminologii i kontekstu, w szczególności aktów praw międzynarodowego,
- prawnoporównawczą, aby przeprowadzić porównanie przepisów prawa międzynarodowego i polskiego,
- funkcjonalną, która posłużyła do analizy rozwiązań prawnych z punktu widzenia funkcji społecznych,
- opisową w celu przybliżenia zagadnień związanych z historią ewolucji pojęć związanych z turystyką i prawami człowieka oraz z ewolucją praw człowieka w kontekście rozwoju sektora turystycznego.

Rozprawa obejmuje swoim zakresem analizę zagadnień związanych z prawami człowieka w turystyce, ich ochroną, egzekwowaniem zarówno

wobec turystów, ludności lokalnej, jak również osób pracujących w sektorze świadczącym usługi turystyczne.

Praca zawiera liczne odwołania do literatury przedmiotu, zarówno krajowej, jak i zagranicznej, co zasługuje na uznanie. Ponadto bogate źródła prawa podnoszą wartość recenzowanej dysertacji doktorskiej. Baza bibliograficzna przywołana w rozprawie jest dość obszerna. Składa się na nią 460 publikacji naukowych, 121 aktów normatywnych, a także 22 pozycji z orzecznictwa oraz 27 dokumentów.

Konstrukcja rozprawy odpowiada jej tytułowi. Recenzowana praca liczy 297 strony. Składa się ze Wstępu, pięciu rozdziałów, Zakończenia oraz Spisu treści, Wykazu skrótów i Bibliografii na którą składają się wykazy: literatury, źródeł prawa oraz wykaz dokumentów.

We wstępie Autorka przedstawia przyczyny wyboru problematyki związanej z prawami człowieka w turystyce rozumianymi szeroko, tj. zarówno prawami ludności lokalnej, jak również turystów i osób pracujących w turystyce, a także formułuje hipotezy, które stara się zweryfikować, analizując akty prawne, orzecznictwo i literaturę przedmiotu. Jak stwierdza „Podstawową hipotezą badawczą jest twierdzenie, według którego istnieją prawa człowieka powiązane z uczestnikami ruchu turystycznego, mianowicie z turystami, pracownikami sektora i lokalną ludnością, goszczącą turystów. Tak sformułowana hipoteza badawcza zaprzecza dotychczasowemu stanowisku doktryny, według którego wystarczająca jest konsumencka ochrona interesów turystów, zaś w przypadku pracowników sektora, taka ochrona wynika z przepisów prawa, zwłaszcza kodeksu pracy. Tylko w nielicznych publikacjach podejmowany jest problem wkomponowania praw turysty w system praw człowieka.” (str. 7-8)

Pani mgr Iwona Florek podaje następnie jeszcze trzy hipotezy badawcze, uzupełniające w stosunku do tezy głównej rozprawy doktorskiej. Tymi hipotezami są:

- „...ochrona praw turysty w kontekście praw człowieka jest niewystarczająca. Dlatego należy poszerzyć ramy ochrony turysty, ponieważ powszechnie stosowana ochrona konsumencka jest niedostateczna.”
- „Dynamiczny rozwój sektora turystycznego potrzebuje coraz to nowych terenów do eksploatacji. Stąd sektor ten dość szeroko wchodzi ze swoimi usługami do państwa, gdzie łamane są prawa człowieka. Korzyści materialne przesłaniają, a nawet relatywizują zjawisko łamania w poszczególnych państwach standardów ochrony praw człowieka w odniesieniu do ludności tubylczej.”
- „Rozwój turystyki przyczynia się do łamania praw człowieka w odniesieniu do ludności lokalnej. Doskonałe warunki klimatyczne przyciągają turystów do państw o odmiennych kulturach niosąc tym samym zagrożenie dla funkcjonowania miejscowej kultury, zwłaszcza systemu wartości. Można zatem mówić o łamaniu praw człowieka przez turystykę czy samych turystów, zadając gwałt miejscowej ludności, a zwłaszcza jej kulturze.” (str. 8)

Wszystkie tezy pracy zostały zweryfikowane pozytywnie i poparte sumienną analizą przepisów prawa oraz orzecznictwa, a także stanowisk doktryny.

Ponadto Doktorantka przedstawia cele jakim ma służyć przygotowana przez Nią rozprawa doktorska, a mianowicie: „Podstawowym celem pracy jest analiza przepisów prawa turystycznego, krajowego i międzynarodowego, w tym dyrektyw organizacji turystycznych pod kątem ich wrażliwości na styku praw człowieka z prawami turysty i prawami człowieka w państwie, które przyjmuje turystów.” Efektem tak postawionego celu naukowego są cele poboczne, czyli przeprowadzenie analizy krytycznej organizacji i funkcjonowania sektora turystycznego pod kątem respektowania lub łamania praw człowieka, zarówno wobec turystów jaki i przez turystów, a także poszukiwanie możliwości ochrony praw turysty rozumianych jako prawa człowieka i praw człowieczych ludności zamieszkujących tereny, na których przebywają turyści.

Tak sprecyzowane cele mgr Iwona Florek stara się – zwykle z powodzeniem – osiągnąć poprzez analizę literatury, aktów prawnych, orzecznictwa, a także badając przypadki konkretnych spraw w swej rozprawie doktorskiej

W tej części rozprawy Autorka wymienia także metody badawcze, które zastosowała podczas pracy nad dysertacją.

Pierwszy rozdział „Turystyka i prawa człowieka” stanowi wprowadzenie do tematyki pracy doktorskiej. Autorka analizuje dostępną literaturę tematu, jak również koncepcje etyczne rozwoju turystyki, by następnie przejść do wyprowadzenia praw człowieka w turystyce. Omawia sektor turystyczny i jego miejsce w gospodarce na podstawie danych ekonomicznych. Następnie charakteryzuje obszary wpływu na prawa człowieka w czasach globalizacji. W dalszej kolejności Doktorantka analizuje międzynarodowe prawo turystyczne i międzynarodowe akty prawa turystycznego, w tym Globalny Kodeks Etyki w Turystyce (dalej: GKET) z 30 października 1999 r., jako źródło prawa *soft law* oraz wytyczne do realizowania polityki turystycznej w Unii Europejskiej. Na zakończenie rozdziału Autorka definiuje trzy grupy interesariuszy istotnych z punktu widzenia pracy, tj. turystów-podróżnych, lokalne społeczności oraz pracowników sektora. Rozdział kończą syntetyczne wnioski.

Drugi rozdział recenzowanej pracy doktorskiej „Prawo człowieka do środowiska w kontekście aktywności sektora turystycznego” stanowi rzetelną analizę koncepcji środowiska jako dobra wspólnego oraz wpływ turystyki na to środowisko. Niestety wpływ ten jest głównie negatywny, następuje niszczenie krajobrazu, zwiększa się ilość odpadów i zanieczyszczeń, powstają nowe hotele, co niekorzystnie oddziałuje na środowisko naturalne i burzy mit turystyki jako przemysłu czystego. Następnie Autorka przechodzi do charakterystyki prawodawstwa z zakresu ochrony środowiska oraz orzecznictwa w tym zakresie, bo przejść do omówienia koncepcji turystyki zrównoważonej czy ekologicznej jako odpowiedzi na zwiększony popyt na usługi turystyczne. I tak samo jak w pierwszym rozdziale oraz w kolejnych, drugi rozdział kończą syntetyczne wnioski, co zasługuje na uznanie.

Oddziaływanie sektora turystycznego na ochronę praw człowieka, czyli turystów, ludność miejscową oraz pracowników tegoż sektora stanowi treść kolejnych trzech rozdziałów, w których Pani Iwona Florek skoncentrowała swoje rozważania na poszczególnych aspektach dysertacji doktorskiej, by na zakończenie każdego rozdziału podsumować go syntetycznymi wnioskami.

Doktorantka w rozdziale trzecim „Prawa turystów” gruntownej analizie poddała prawa turystów, w szczególności te które mają najistotniejsze znaczenie dla podróżujących, czyli prawo do wypoczynku, przemieszczania się, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa indywidualnego i zbiorowego, prywatności oraz wolności sumienia i wyznania, a także do korzystania ze wspólnego dziedzictwa ludzkości. Pani Iwona Florek dochodzi do wniosku, iż wyraźnie zarysowuje się różnica w postrzeganiu konsumenta usług turystycznych, któremu przysługują prawa konsumenckie i turysty jako podmiotu praw człowieka.

W czwartym rozdziale dysertacji doktorskiej „Potrzeby (prawa) ludności lokalnej” Doktorantka skoncentrowała swoje rozważania na prawach, a także potrzebach społeczności lokalnej wobec napływu turystów i rozwoju turystyki w ich regionie, a w szczególności na prawie: do dysponowania własnymi zasobami i bogactwami naturalnymi, dostępu do zasobów naturalnych lokalnych społeczności, do zachowania własnej tożsamości przez mniejszości narodowe i etniczne wobec kultury globalnej, do godziwych warunków pracy i płacy ludności miejscowej, a także prawie do miru domowego (prywatności) ludności lokalnej oraz do zachowania własnej kultury i religii. Jak słusznie zauważa Pani magister większość tych praw należy do praw trzeciej generacji, które związane są ze wzrastającą współzależnością państw w procesach postępującej globalizacji świata.

Autorka kompleksowo bada prawo do wypoczynku, do godziwych warunków pracy i sprawiedliwego wynagrodzenia oraz do życia rodzinnego i życia prywatnego pracowników sektora turystycznego w rozdziale piątym nt. „Prawa człowieka pracowników obsługi ruchu turystycznego”. W kolejnych częściach rozdziału Doktorantka stara się, z sukcesem, przybliżyć

aspekty ekonomiczne i społeczne pracy w sektorze turystycznym. Moim zdaniem rozdział ten stanowi najciekawszą część dysertacji doktorskiej.

Ostatnia część pracy: „Zakończenie” stanowi pogłębione podsumowanie całości rozważań i wniosków zawartych w poszczególnych rozdziałach. Autorka postuluje wydzielenie wiązki praw człowieka powiązanych z turystami, pracownikami sektora turystycznego oraz lokalną ludnością przyjmującą turystów jako specyficznej grupy społecznej, aby zapewnić lepszą ochronę praw człowieka właśnie dla osób tworzących tą grupę, bo aktualne przepisy nie chronią w sposób kompletny. Tak jak to stało się w przypadku dzieci, kobiet czy osób niepełnosprawnych.

Doktorantka stwierdza, że „Prawa turystów są chronione przez przyzmat statusu konsumenta, prawa pracownicze są chronione w uregulowaniach krajowych z zakresu prawa pracy, natomiast prawa ludności lokalnych prawie nie są dostrzegane w tym kontekście. Uregulowania chroniące wymienionych powyżej interesariuszy najczęściej należą do kanonu *soft law*, czyli wytycznych i dobrych praktyk. (...) Pewną szansą dla ochrony praw wszystkich interesariuszy sektora turystycznego jest wdrażanie koncepcji zrównoważonej turystyki, która jest pochodną koncepcji zrównoważonego rozwoju, czyli takiego, który uwzględnia jednocześnie ochronę środowiska, rozwój ekonomiczny, potrzeby społeczne oraz jakość życia człowieka.” (str. 263).

Ponadto zauważa, że „Konieczne jest również zweryfikowanie samej koncepcji zrównoważonego rozwoju w powiązaniu z sektorem turystycznym. (...) Władze lokalne winny bronić miejscową ludność przed nadmierną presją sektora i tym samym nie dopuszczać do narzucenia negatywnych zmian miejscowej ludności.”

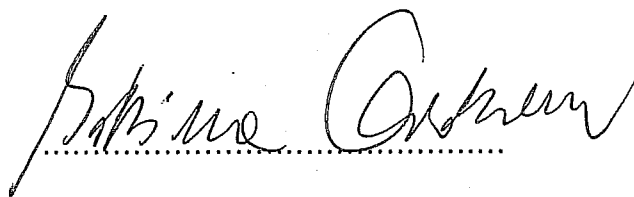
Pani mgr Iwona Florek w podsumowaniu „Zakończenia” stwierdza, że „potrzebne będzie przygotowanie przez Światową Organizację Turystyki nowej międzynarodowej konwencji o ochronie praw człowieka osób związanych z sektorem turystycznym. Konwencja ta winna zawierać przepisy chroniące wszystkie trzy grupy osób, tj. turystów, pracowników sektora oraz lokalną ludność przyjmującą turystów. Nie budzi wątpliwości, że ist-

nienie takich praw z precyzyjnie określonymi ich treściami jest istotne dla wskazania ważkości problemu.” (str. 266)

Reasumując, konstrukcję pracy należy uznać za prawidłową i odzwierciedlającą istotne zagadnienia omawianej problematyki.

Analizując stronę formalną dysertacji należy stwierdzić, iż Autorka opanowała w sposób zadowalający technikę tworzenia publikacji naukowej. Poprawnie wyciąga wnioski, analizuje temat. Język rozprawy jest poprawny, technika pisania tekstu naukowego opanowana w stopniu zadowalającym, przypisy właściwe, zgodne z zasadami ich tworzenia.

Podsumowując, stwierdzam, iż rozprawa doktorska autorstwa Pani magister Iwony Florek pt.: „*Prawa człowieka w turystyce*” spełnia wymagania przewidziane w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003, Nr 65, poz. 595 ze zm.) i wnoszę o jej przyjęcie i dopuszczenie do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Prof. dr hab. Iwona Florek